

Πώς καθιερώθηκαν οι εθνικές επέτειοι

Γράφει η: Χριστίνα Κουλούρη

Η θεσμοθέτηση εθνικών επετείων, αλλά και η ίδια η έννοια της εθνικής επετείου συνδέονται με την ανάδυση του εθνικισμού και τη δημιουργία των εθνών-κρατών από τα τέλη του 18^{ου} και στη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα. Μνημονεύουν ιστορικά γεγονότα, που αντιστοιχούν σε στιγμές-κλειδιά της εθνικής βιογραφίας και φωτίζουν τον τρόπο, με τον οποίο φανταζόμαστε, διαμορφώνουμε και κινητοποιούμε την εθνική ταυτότητα.

Οι εθνικές επέτειοι είναι μια ευκαιρία για κωδικοποίηση της εθνικής ταυτότητας μέσω της γλώσσας των συμβόλων και της θεατρικής αναπαράστασης. Πρώτο σύμβολο των επετείων είναι η ίδια η ημερομηνία που επιλέγεται, εφόσον η επιλογή του γεγονότος, στο οποίο παραπέμπει, έχει ως στόχο να υπογραμμίσει συγκεκριμένα στοιχεία της εθνικής ταυτότητας και εθνικές αξίες. Η εθνική επέτειος έχει πρωτίστως ιστορικό περιεχόμενο, αλλά εορτάζεται μια επιλεκτική και επεξεργασμένη εκδοχή της ιστορίας.

Παρά την ιδιαίτερη σχέση, που αναπτύσσει ο εθνικισμός με την ιστορία και τη συνέχεια του έθνους που αυτή υποστηρίζει, η ανάγκη για μνημόνευση ιστορικών στιγμών προέρχεται από την επιθυμία της ριζικής τομής με το παρελθόν, της έμφασης στο «νέο» έναντι του «παλιού» και από τη βούληση να εορταστεί το «νέο ξεκίνημα». Η στάση αυτή είναι κοινή στην **αμερικανική** και τη **γαλλική επανάσταση**, αλλά μόνο οι γάλλοι επαναστάτες εισήγαγαν την «πρώτη πραγματικά εθνική γιορτή μνήμης», γιορτάζοντας στις 14 Ιουλίου 1790 την πρώτη επέτειο της **πτώσης της Βαστίλης**.

Τα γεγονότα, που γιορτάζονται με τις εθνικές επετείους, ποικίλλουν σε ολόκληρο τον κόσμο: μέρες απελευθέρωσης, ίδρυσης του κράτους, ψήφισης του συντάγματος, μέρες κατάκτησης, αλλά ακόμη και ήττες ή μέρες πένθους. Εθνική επέτειος της **Νορβηγίας** είναι η 17^η Μαΐου, μέρα σύνταξης του Συντάγματος το 1814 και όχι η μέρα της ανεξαρτησίας το 1905.

Αντίθετα, στη **Σουηδία**, η 6^η Ιουνίου, που γιορταζόταν ανεπίσημα από το 1893 ως η μέρα της στέψης του Γουσταύου Α΄ (γνωστού ως Γουσταύου Βάζα) το 1523, έγινε επίσημη εθνική επέτειος μόλις το 2005.

Εξίσου ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα γεγονότα, που δεν γιορτάζονται, η επιλογή δηλαδή της αποσιώπησης ενός σημαντικού ιστορικού γεγονότος για την εθνική μνήμη. Οι σιωπές αυτές παραπέμπουν συνήθως σε τραυματικά και κυρίως σε διχαστικά γεγονότα, που υπονομεύουν την ενοποιητική λειτουργία, που οφείλει να επιτελεί μια εθνική επέτειος. Η

λήθη, συνεπώς, συνιστά συστατικό στοιχείο της εθνικής ενότητας, εξίσου σημαντικό με τη μνήμη.

Ήδη το 1882, ο Ερνέστ Ρενάν, στην περίφημη ομιλία του στη Σορβόννη με τίτλο «Τι είναι έθνος;», έλεγε χαρακτηριστικά:

«Η λήθη, και θα έλεγα ακόμα η ιστορική πλάνη, είναι ουσιαστικός παράγοντας της δημιουργίας του έθνους και, σε αυτή τη βάση, η πρόοδος των ιστορικών σπουδών συνιστά συχνά κίνδυνο για την εθνότητα».

Σύμφωνα με τη διατύπωση του Ρενάν, η ανακάλυψη της ιστορικής αλήθειας μπορεί να απειλήσει την ίδια την ύπαρξη του έθνους, εφόσον η επιβίωση του έθνους εξαρτάται σε ένα σημαντικό βαθμό από την καλλιέργεια «θελκτικών μύθων». «Απαγορεύεται η δια τοιούτων ερευνών καταστροφή των θελκτικών μύθων, δι' ων ετράφημεν», έγραφε και ο Αριστοτέλης Βαλαωρίτης το 1867. (Βλ. Αλέξη Πολίτη: «Το μυθολογικό κενό», έκδ. «Πόλις», Αθήνα, 2000, σ. 12 και 1821: Η αποστασία των ρωμιών).

«Η ουσία ενός έθνους έγκειται στο ότι όλα τα άτομα έχουν πολλά κοινά πράγματα, καθώς επίσης ότι όλοι έχουν λησμονήσει πολλά πράγματα». (Ερνέστ Ρενάν, «Τι είναι έθνος;» ό.π).

Ως παραδείγματα αναγκαίας λήθης για τους Γάλλους προβάλλει ο Ρενάν τη νύχτα του Αγίου Βαρθολομαίου και τις σφαγές του Midi τον 13^ο αιώνα, γεγονότα δηλαδή, που εκλαμβάνονται ως «αδελφοκτόνοι πόλεμοι». (Πβ. και το σχολιασμό του Μπένεντικτ Άντερσον, Φαντασιακές κοινότητες, έκδ. «Νεφέλη», Αθήνα, 1997, σελ. 291-295).

Αναλογικά, εμφύλιοι πόλεμοι, σκοτεινές σελίδες της ιστορίας, γεγονότα των οποίων η υπόμνηση δημιουργεί αισθήματα ντροπής ή ενοχής οφείλουν να διαγράφονται από την εθνική ομογενοποιημένη μνήμη. Η ανάμνηση -εξ ορισμού επιλεκτική- συνοδεύεται, λοιπόν, από την παράλληλη διαδικασία της λήθης, η οποία συχνά παίρνει τη μορφή της επίσημης λογοκρισίας της δυσάρεστης μνήμης. Είναι αυτό, που ο Πολ Κόνερτον ονομάζει «οργανωμένη λήθη». («How societies remember», Cambridge University Press, 1989).

Τέλος, υπάρχουν κράτη χωρίς εθνικές επετείους. Δεν υπάρχει για παράδειγμα εθνική γιορτή στη Μ. Βρετανία, σε έντονη αντίθεση προς τη γειτονική της Γαλλία, αλλά και προς την ιρλανδική παγκόσμια γιορτή της St Patrick's Day, η οποία γιορτάζεται ως εθνική γιορτή στις 17 Μαρτίου από την ιρλανδική διασπορά, επιβεβαιώνοντας την ιρλανδική εθνική ταυτότητα.

Οι διαφορές αυτές έχουν ερμηνευτεί με πολλούς τρόπους. Ο Πίτερ Μπερκ υποστηρίζει, ότι η ιστορία ξεχνιέται από τους νικητές, αλλά όχι από τους ηττημένους, φέρνοντας το παράδειγμα της «δομικής αμνησίας» των Άγγλων και της υπερτροφίας της μνήμης των Ιρλανδών. Επομένως, δεν υπάρχει η ίδια ανάγκη για επετειακή μνημόνευση του εθνικού

παρελθόντος. Σύμφωνα με τον **Τζον Γκίλις** εξάλλου, «*τόποι μνήμης*» δημιουργούνται στις συγκυρίες, όπου υπάρχει ρήξη με το παρελθόν, έστω και κατασκευασμένη.

Οι Βρετανοί, που δίνουν έμφαση στη συνέχεια της ιστορίας τους, δεν θεσμοθέτησαν εθνικές επετείους με πατριωτικό περιεχόμενο - ενδεχομένως και γιατί οι πιθανές ημερομηνίες μπορούσαν να λειτουργήσουν διχαστικά ανάμεσα στις διαφορετικές εθνοτικές ομάδες, που συγκροτούν τη «βρετανικότητα».

Ανεξάρτητα πάντως από τα κριτήρια επιλογής -ή απόρριψης- μιας εθνικής επετείου, η καθιέρωσή της εξαρτάται από μια κεντρική πολιτική απόφαση. Ο ρόλος του κράτους είναι καθοριστικός, εφόσον αυτό ορίζει τις εθνικές αργίες (επιδιώκοντας τη μαζική συμμετοχή), αυτό καθορίζει συνήθως το τυπικό της τελετής και ενδεχομένως αυτό χρηματοδοτεί τις σχετικές εορταστικές εκδηλώσεις.

Στην πραγματικότητα, από τον 19ο αιώνα, οι εθνικές γιορτές δε λειτούργησαν μόνο ως μέσο για την παραγωγή και αναπαραγωγή εθνικών ταυτοτήτων, αλλά και για τη νομιμοποίηση της πολιτικής εξουσίας. Επρόκειτο για «πολιτική τελετουργία» με την έννοια, ότι εκεί σκηνοθετούνταν και εορταζόταν η πολιτική δύναμη.

Ο **Ναπολέων Γ΄** φαίνεται, πως ήταν ο πρώτος ηγεμόνας, που συστηματικά χρησιμοποίησε το δημόσιο θέαμα ως μέσο για την ενίσχυση της εξουσίας του, οργανώνοντας κεντρικά μεγάλες γιορτές, που είχαν ως στόχο την προσέλκυση των μαζών. Το καινοτόμο στοιχείο της «*αυτοκρατορικής γιορτής*» ήταν ότι η πολιτική προπαγάνδα στην εποχή μετά το 1848 χρησιμοποιούσε όχι μόνο ρητορικά επιχειρήματα, αλλά και σύμβολα και εικόνες, που απευθύνονταν στο συναίσθημα. Ένα επιπλέον καινοτόμο στοιχείο ήταν επίσης η έντονη παρουσία του παρελθόντος στις τελετές, εφόσον η πολιτική εξουσία φαίνεται πως αναζητούσε πλέον τη νομιμοποίησή της στην ιστορία και όχι στη θεία πρόνοια.

Το νέο αυτό είδος γιορτής ανταποκρίνεται στην αλλαγή στη δομή της δημόσιας σφαίρας από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα. Η εμφάνιση μιας νεοτερικής, αστικής δημόσιας σφαίρας, η οποία είχε την ικανότητα να παράγει πολιτική νομιμότητα μέσω της συναισθηματικής συγκρότησης κοινότητας, σε συνδυασμό με τις επικλήσεις για εθνική ενότητα, οδήγησε τελικά τους φορείς της πολιτικής εξουσίας (ηγεμόνες και κοινοβούλια) στο να αναζητήσουν μια νέα νομιμοποίηση, σε επικοινωνία ακριβώς με αυτή τη νεοτερική δημόσια σφαίρα.

Στο πλαίσιο αυτό, στα τέλη πλέον του 19^{ου} αιώνα, η εθνική επέτειος συγκροτείται ως κοινωνικο-πολιτικό σχέδιο από τις πολιτικές εξουσίες και τις κοινωνικές ελίτ, με στόχο την εθνική αλληλεγγύη - με ή χωρίς συναίνεση. Η περίπτωση της καθιέρωσης της γαλλικής εθνικής επετείου προσφέρει ένα πολύ εύγλωττο παράδειγμα εορτασμού με συγκεκριμένο

πολιτικό σχέδιο σε μια διχασμένη κοινωνία, όπου αναπτύσσονται αντίπαλοι εορτασμοί και αντίπαλες εθνικές εορτές.

Όπως χαρακτηριστικά γράφει η **Μόνα Οζούφ**, η Γαλλία είναι η χώρα, όπου δεν υπάρχει συμφωνία σχετικά με την εθνική εορτή και όπου «η σημαία στο παράθυρο δεν δηλώνει το ανήκειν σε μια κοινότητα, αλλά σε ένα κόμμα». («L'école de la France», Essais sur la Révolution, l'utopie et l'enseignement, Paris, Gallimard, 1984, σ. 131). Γι' αυτό εν τέλει η καθιέρωση το 1880 ως εθνικής επετείου της 14^{ης} Ιουλίου 1789 έμελλε να εορταστεί από ένα «σχιζοφρενές έθνος».

Το καθεστώς της Γ' Γαλλικής Δημοκρατίας είχε ανάγκη τον συμβολικό δεσμό με την επανάσταση μέσω μιας ημερομηνίας, που θα μπορούσε να λειτουργήσει ως «θεμέλιος μύθος» του. Από όλες τις πιθανές ημερομηνίες της γαλλικής επανάστασης, που αναμετρήθηκαν για την τελική επιλογή, η 14^η Ιουλίου είχε το πλεονέκτημα αφενός, ως ημέρα πτώσης της Βαστίλης, να συνοψίζει την οριστική και αμετάκλητη τομή με το παλαιό καθεστώς, και αφετέρου, ως ημέρα, που συνέπιπτε με τη γιορτή της εθνικής ομοσπονδίας κατά την πρώτη επέτειό της το 1790, να εξομαλύνει τον βίαιο χαρακτήρα του πρώτου γεγονότος και να εκπέμπει ένα ενωτικό μήνυμα.

Συζητήθηκαν ως υποψήφιες, μεταξύ άλλων, η 5^η Μαΐου 1789 (σύγκληση των Γενικών Τάξεων), η 20^η Ιουνίου 1789 (όρκος στο Jeu de Paume), η 10^η Αυγούστου 1792 (βίαιη ανατροπή της μοναρχίας), η 4^η Αυγούστου 1789 (κατάργηση της φεουδαρχίας και των προνομίων της αριστοκρατίας και του κλήρου) κ.ά., αλλά κάποιες δεν κρίθηκαν επαρκώς «δημοκρατικές», ενώ άλλες θεωρήθηκαν ότι θα απωθούσαν τους μετριοπαθείς. Εξάλλου, με την επιλογή αυτή δεν ηρωοποιούνταν κανένας από τους επώνυμους πρωταγωνιστές της επανάστασης, αλλά ο ίδιος ο λαός, το «ανώνυμο πλήθος».

Η **καθολική δεξιά** δεν συναίνεσε με τον εορτασμό αυτό, χαρακτηρίζοντας τη 14^η Ιουλίου «γιορτή των δολοφόνων». Ήδη από το 1894 ξεκίνησε ο παράλληλος εορτασμός ως εθνικής γιορτής της 8^{ης} Μαΐου, **ημέρας απελευθέρωσης της Ορλεάνης** από τη **Ζαν ντ' Αρκ** το 1429, αλλά ως επίσημη γιορτή καθιερώθηκε μόλις το 1920. Το επιχείρημα για τη θέσπιση της καθολικής εθνικής επετείου ήταν ότι η 8^η Μαΐου τιμούσε μια «μεγάλη πράξη υπεράσπισης του έθνους», ενώ η 14^η Ιουλίου θύμιζε ένα «επεισόδιο εμφύλιου πολέμου».

Οι τελετές της 8^{ης} Μαΐου και της 14^{ης} Ιουλίου στη Γαλλία, παρ' όλο που παρουσιάζονται ως αντίπαλες, είναι και οι δύο «αναπαράσταση (re-enactment) του παρελθόντος [...] και επίσης απόπειρες να επιβάλουν ερμηνείες του παρελθόντος, να διαμορφώσουν τη μνήμη και μ' αυτό τον τρόπο να κατασκευάσουν κοινωνική ταυτότητα». (P. Burke: «Varieties of Cultural History», Cambridge, Polity Press, 1997, σ. 48).

Η μνημόνευση ενός ένδοξου παρελθόντος αποτελεί, όπως έχουμε ήδη διαπιστώσει, σταθερό χαρακτηριστικό των εθνικών επετείων, οι οποίες πολλαπλασιάζονται σε ολόκληρη την Ευρώπη από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα, με ισχυρό το στοιχείο της επινόησης. Οι «επινοημένες παραδόσεις», στις οποίες ανήκουν και οι εθνικές επέτειοι, αλλά και η μανία για αγάλματα και μνημεία, ανταποκρίνονταν στην είσοδο των μαζών στην πολιτική. (Σ.σ. βλ. Eric Hobsbawm, Terence Ranger: Η επινόηση της παράδοσης, έκδ. «Θεμέλιο», Αθήνα, 2004).

Μέσα στον 19^ο αιώνα, η «*νέα πολιτική*», που συνδέθηκε με τον εθνικισμό και τη μαζική δημοκρατία, στηρίχθηκε στην ιδέα (του 18^{ου} αιώνα) της λαϊκής κυριαρχίας και της συλλογικής βούλησης και, μέσω της χρήσης μύθων και συμβόλων, μετέτρεψε την πολιτική δράση σε δράμα. Όπως παρατηρεί ο **Χομπσμπάουμ**, «*μετά το 1870, και σχεδόν με βεβαιότητα, λόγω της εμφάνισης της μαζικής πολιτικής, οι ηγεμόνες και οι παρατηρητές της μεσαιάς τάξης ανακάλυψαν εκ νέου τη σημασία των «ανορθολογικών» στοιχείων για τη διατήρηση του κοινωνικού ιστού και της κοινωνικής τάξης*» (ό.π.).

Οι δημόσιες γιορτές πάντως, ήδη πριν από την καθιέρωση των επίσημων εθνικών επετείων καθ' εαυτών, καλούνταν να επιτελέσουν έναν παιδαγωγικό ρόλο, ανάλογο με αυτό των χριστιανικών τελετών. Η ιδέα προέρχεται από τη γαλλική επανάσταση και τους γάλλους «φιλοσόφους», και κυρίως τον Ρουσσώ, ο οποίος πρώτος πρόβαλε την άποψη, ότι γιορτές στο ύπαιθρο –κατά το πρότυπο της αρχαιότητας– θα μπορούσαν να λειτουργήσουν ως μέσα ηθικής διαμόρφωσης του ατόμου και του πολίτη.

Οι ιδέες αυτές ενέπνευσαν τους **γερμανούς εθνικιστές** των αρχών του 19^{ου} αιώνα, οι οποίοι υιοθέτησαν την άποψη ότι η δημόσια γιορτή μπορούσε να χρησιμοποιηθεί για ενίσχυση του εθνικού αισθήματος. Η έννοια της εθνικής επετείου με τη σημερινή έννοια δεν υπήρχε στη Γερμανία μέχρι το τέλος του 19^{ου} αιώνα, αν και υπήρχαν οι όροι **Nationalfest** και **Volksfest** από τα τέλη του 18^{ου} αιώνα.

Ο **Friedrich Ludwig Jahn** και ο **Ernst Moritz Arndt**, οι οποίοι επηρεάζονταν από τον χώρο του γερμανικού πειτισμού, ζητούσαν την καθιέρωση εθνικών εορτών, εμπνευσμένων από τη γερμανική ιστορία. Πρότειναν, λοιπόν, να εορτάζονται ιστορικά γεγονότα, όπως π.χ. η ίδρυση του πρωσικού βασιλείου το 1701, η νίκη του Ερρίκου Α΄ επί των Ούγγρων, η μάχη στο Teutoburger Wald κ.ά.. Δεν επρόκειτο για μια θεωρητική προσέγγιση της λειτουργίας των τελετών και του εορτασμού, γεγονότων, που ενίσχυαν την εθνική υπερηφάνεια.

Ο Friedrich Ludwig Jahn ήταν ο ιδρυτής, από το 1811, του γερμανικού γυμναστικού κινήματος, της **Turnbewegung**, στην ουσία του πρώτου οργανωμένου, λαϊκού εθνικιστικού γερμανικού συλλόγου. Οι Γερμανοί γυμναστές μετείχαν σε εθελοντική βάση στον

«απελευθερωτικό πόλεμο» εναντίον των Γάλλων και, μετά το τέλος των ναπολεόντειων πολέμων, καλλιέργησαν τη μνήμη αυτού του πολέμου με ποικίλα μέσα. Η **μεγάλη γυμναστική γιορτή** στο Βερολίνο στις 18 Οκτωβρίου 1814, πρώτη επέτειο της μάχης της Λειψίας, αποτέλεσε το πρότυπο για όλες τις γιορτές που ακολούθησαν μέχρι την απαγόρευση των Turner το 1819.

Ο Jahn δεν ακολουθούσε ούτε τα αρχαία ούτε τα γαλλικά πρότυπα. Θεωρούσε ότι οι εθνικές γιορτές έπρεπε να υμνούν τα κατορθώματα του γερμανικού λαού και όχι τις πράξεις βασιλέων και επισκόπων. Βασικός στόχος των εορτασμών, που οργάνωναν οι σύλλογοι των γυμναστών, αλλά και των φοιτητών (Burschen), ήταν η διατήρηση της μνήμης των πολέμων εναντίον των Γάλλων:

«Ο κύριος στόχος της εορταστικής τελετής ήταν να κάνει τους ανθρώπους να «θυμούνται» γεγονότα, ακόμη κι αν δεν τα είχαν ποτέ ζήσει». (Clark Christopher: «The Wars of Liberation in Prussian Memory», The Journal of Modern History, τ. 68, Σεπ. 1996, σ. 560). Μέσα στο κλίμα του γερμανικού ρομαντισμού της εποχής, τα δημόσια θεάματα απευθύνονταν στο θυμικό και επιδίωκαν να δημιουργήσουν ισχυρές συγκινήσεις σε θεατές και μετέχοντες.

Το χριστιανικό πνεύμα ήταν παρόν στη σύλληψη και στην τέλεση των εθνικών γιορτών και, σε όλη τη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα, οι εθνικές γιορτές συνυπήρχαν με τη χριστιανική λειτουργία (προσευχές και λειτουργία στην εκκλησία). Αντίστοιχα, η Πρωσική Εκκλησία καθιέρωσε το 1816 ετήσια δοξολογία προς τιμή των νεκρών των ναπολεόντειων πολέμων («απελευθερωτικών αγώνων» για τους Γερμανούς), με πρόταση του Ernst Moritz Arndt. Οι τελετές προς τιμή των νεκρών ηρώων επρόκειτο να γίνουν σημαντικό στοιχείο της «πολιτικής λειτουργίας» (με τη θρησκευτική έννοια), ιδιαίτερα την εποχή του εθνικοσοσιαλισμού. (Mosse: «The Nationalization of the Masses», Cornell University Press, 1975).

Η πρώτη πραγματικά εθνική γερμανική γιορτή, που εμπνεόταν από το ιδανικό της εθνικής ενότητας, ήταν η **γιορτή στο Hambach**, στον Ρήνο, το 1832. Περίπου 30.000 μετείχαν στη γιορτή, βγάζοντας λόγους, τραγουδώντας το πατριωτικό άσμα «*Τι είναι η γερμανική πατρίδα;*» και βαδίζοντας σε πομπή προς τα ερείπια ενός κάστρου, στην κορυφή του λόφου, με σημαίες, παραδοσιακά κουστούμια και τα μαύρα, κόκκινα και χρυσά σύμβολα.

Ωστόσο, η μαζική εκδήλωση δεν είχε ενότητα, ενώ το τελετουργικό τυπικό και οι πολιτικοί συμβολισμοί εμπνέονταν από τη γαλλική επανάσταση. Ίδια ήταν η πηγή έμπνευσης και των εορτασμών στα χρόνια της «*άνοιξης των λαών*», 1848-1849. Το εορταστικό λεξιλόγιο, που είχε εφευρεθεί από τη γαλλική επανάσταση, εξακολουθούσε να καθορίζει την οργάνωση και τη συμβολική γλώσσα των γιορτών εξήντα χρόνια αργότερα και μάλιστα στις γερμανικές χώρες. Η θεατρική αναπαράσταση της γερμανικής εθνικής ταυτότητας σε αυτές

τις γιορτές υπέθαλπε την προσήλωση στα ιδανικά της «ενότητας και ελευθερίας», αλλά δεν μετέδιδε μια ενιαία αντίληψη του έθνους. Η κοινή συμβολική γλώσσα του έθνους χρησιμοποιούνταν αντίθετα για να τονιστούν πολιτικές, θρησκευτικές και κοινωνικές διαφορές.

Η ανάγκη για εθνικούς συμβολισμούς και η έμφαση στο «εθνικό πνεύμα» θα βρουν έκφραση και πάλι το 1859, με τον εορτασμό των **100 χρόνων από τη γέννηση του Σίλλερ** (Schillerfeiern). Οι γιορτές αυτές οργανώθηκαν σε τοπικό επίπεδο, αλλά έδιναν ένα αίσθημα εθνικής ενότητας και συνέχειας.

Αλλά και μετά την ενοποίηση της Γερμανίας, η πρώτη εθνική επέτειος, που θεσπίστηκε το 1871, η **Sedanfest**, για να μνημονεύει τη νίκη επί των Γάλλων στο Σεντάν, στη διάρκεια του γαλλογερμανικού πολέμου, δεν είχε την επιτυχία, που θα ανέμενε ο εισηγητής της **Friedrich von Bodelschwingh**. Ο προτεστάντης υπουργός της ενοποιημένης Γερμανίας, εμπνεόμενος από τον Τάκιτο και τους εορτασμούς της μάχης της Λειψίας στις αρχές του 19^{ου} αιώνα, οραματιζόταν μια αυστηρή γιορτή, όπου θα συνδυάζονταν ο πατριωτισμός με τη θρησκευτικότητα. Ωστόσο, η γιορτή του Σεντάν απέτυχε, «γιατί είχε οργανωθεί από πάνω με συντηρητικό τρόπο, είχε επιμείνει στην πειθαρχία και σταδιακά απέκλεισε τη λαϊκή συμμετοχή». (Mosse: «The Nationalization of the Masses», ό.π., σ. 91).

Προϋπόθεση για την επιτυχία των εθνικών εορτών και τελετών ήταν επομένως η ικανότητά τους να εμπλέκουν και να κινητοποιούν τις μάζες, αλλά, όπως φαίνεται, και η δημιουργική αξιοποίηση στοιχείων της παράδοσης. Πράγματι, για να έχουν μαζική απήχηση, οι νεότερες αυτές τελετές συνδύαζαν το ουτοπικό μήνυμα και τους ιστορικούς συμβολισμούς με παραδοσιακές τελετουργικές μορφές. Είναι χαρακτηριστικό το παράδειγμα των γιορτών των μπολσεβίκων στα χρόνια 1917-1920, όπου το επαναστατικό ουτοπικό μήνυμά τους εκφραζόταν μέσω τελετών, που συνδύαζαν την παράδοση της Ορθόδοξης Εκκλησίας, των τσαρικών τελετουργιών και της εργατικής κουλτούρας.

Σε όλες τις περιπτώσεις πάντως -τουλάχιστον στο γαλλικό και στο γερμανικό παράδειγμα- διαπιστώνουμε ότι οι επίσημες εθνικές επέτειοι, που θεσπίζουν τα έθνη-κράτη στα τέλη του 19^{ου} αιώνα, δεν αποτελούν καινοτομία ούτε ρήξη, αλλά συνέχεια εορτών, που οργανώνονταν είτε σε τοπικό είτε σε εθνοκρατικό επίπεδο και είχαν ως στόχο την πολιτική νομιμοποίηση και την κοινωνική συνοχή. Το τελετουργικό λεξιλόγιο αυτών των εορτών τυποποιούνταν σταδιακά σε έναν κοινό εορταστικό κώδικα με συμβολικά και θεατρικά στοιχεία.

Μέχρι το τέλος του 18^{ου} αιώνα, βασικές πηγές τελετουργικών κανόνων ήταν η μοναρχία και η εκκλησία. Στη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα δεν υποχωρεί ούτε το μοναρχικό ούτε το εκκλησιαστικό τελετουργικό, αλλά αναδύονται δύο νέες εκδοχές: αφενός, η ανάπτυξη ενός

ανταγωνιστικού δημοκρατικού λαϊκού τελετουργικού και αφετέρου, η ενσωμάτωση του μοναρχικού και του εκκλησιαστικού τελετουργικού στο νεότερο εθνικό τελετουργικό.

Για παράδειγμα, η **γιορτή του Αγίου Ναπολέοντα** (15 Αυγούστου), που γιορταζόταν ως εθνική γιορτή στη Γαλλία της Β΄ Αυτοκρατορίας, περιείχε όλα σχεδόν τα στοιχεία, που θα αξιοποιήσει η εθνική γιορτή της 14^{ης} Ιουλίου κατά την **Γ΄ Δημοκρατία**: την παρέλαση του στρατού με τις στολές, τη μουσική και τις σημαίες, τους μουσικούς συλλόγους, που αναλαμβάνουν το μουσικό κομμάτι της γιορτής, τα πυροτεχνήματα, τους χορούς, τα συμπόσια. (Χαρακτηριστικά, οι οργανωτές των γιορτών της Γ΄ Δημοκρατίας επιδίωκαν να μην γίνει καν πορεία, ώστε να μη θυμίζει τις λιτανείες της καθολικής εκκλησίας). Και, παρόλο που η δημοκρατία θέλησε να απομακρυνθεί από κάθε τι, που είχε σχέση με την καθολική εκκλησία, το εκκοσμικευμένο τελετουργικό παρέπεμπε σε μια περιρρέουσα καθολική θρησκευτική κουλτούρα, έστω και χωρίς θρησκευτικότητα.

Η **Χριστίνα Κουλούρη** είναι καθηγήτρια Νεότερης και Σύγχρονης Ιστορίας στο Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας του Παντείου Πανεπιστημίου.

Δημοσιευμένο στις 20-03-2015 στην ιστοσελίδα: <http://www.freeinquiry.gr/pro.php?id=3711>